Jaarbericht Fryske Guozzenoanpak

Seizoen 2021 - 2022

Motivatie

Met deze uitgave informeert de provincie Fryslân bestuurders, statenleden en belanghebbenden over de meest recente stand van zaken met betrekking tot de Fryske Guozzenoanpak. Een aanpak gericht op zowel het beschermen van ganzen als het voorkomen en verminderen van vraatschade. Het jaarbericht laat zien wat er in het afgelopen seizoen, dat loopt van 1 juli 2021 tot en met 31 juni 2022, is gedaan en bereikt.

De Fryske Guozzenoanpak spitst zich vooral toe op winterganzen. Internationaal gezien is Nederland - en vooral ook Fryslân - voor ganzen een belangrijk overwinteringsgebied. De meeste ganzen zijn beschermd, wat eraan heeft bijgedragen dat het het aantal ganzen afgelopen decennia sterk toenam. Die toename zorgde voor aanzienlijke vraatschade op de overwegend eiwitrijke Friese graslanden, met name in het (vroege) voorjaar. Overigens zijn de aantallen de afgelopen tien jaar wel wat gestabiliseerd.

Ideale provincie
Het waterrijke Fryslân is een ideale pleisterplaats voor ganzen. Ze vinden rust en slaapplaatsen in de natte natuurgebieden, met vlakbij uitgestrekte percelen vol eiwitrijk gras.

De Fryske Guozzenoanpak zoekt naar een goede balans tussen het beschermen van de internationale ganzenpopulaties en schadebestrijding. De provincie streeft naar een jaarlijkse afname van de vraatschade met 5 tot 10%. De aanpak wordt jaarlijks geëvalueerd en is in 2017 aangescherpt met onder meer het afschaffen van winterrust en het optimaliseren van foerageergebieden. Provinciale Staten verlengde tussentijds de looptijd van het beleid tot en met 2023. Inmiddels wordt - in nauwe samenspraak met belanghebbenden - aan nieuw beleid gewerkt. Provinciale Staten stelden hiervoor in april 2022 de kaders vast.

Wintergans en/of zomergans
Winterganzen, ook wel trekganzen genoemd, maken in Fryslân een tussenstop. Ze overwinteren hier en broeden in noordelijke streken, waaronder Scandinavië en Noordwest-Rusland. De soorten die in Fryslân meest voorkomen zijn de **brandgans** (ca. 60% van aantal winterganzen), de **kolgans** en de **grauwe gans**. De laatste soort is inmiddels ook de meest voorkomende zomergans; een gans die hier het jaarrond verblijft en hier ook broedt.

Najaarsvlucht
Ieder najaar trekken grote groepen winterganzen vanuit het hoge noorden naar Nederland. Met tienduizenden vliegen ze binnen. Ze leggen meer dan vierduizend kilometer af, vaak in typerende V-formaties en onder luid gegak.

Schade aan eerste snede
De eerste grassnede in het voorjaar is voor boeren zeer belangrijk vanwege de hoge opbrengst en voedingswaarde. Juist aan die eerste snede brengen ganzen veel (vraat)schade toe. Op dat moment zijn hier immers nog veel winterganzen, terwijl ook de zomerganzen meeeten.

Meten = weten
Het jaar rond vindt er monitoring plaats en wordt er geteld en getaxeerd. Daarmee krijgen we zicht op welke ganzen hier zijn, waar ze zijn en in welke aantallen. Maar ook op het schadebeeld en het effect van preventieve maatregelen zoals verjaging, ondersteunend afschot en behandeling van eieren.

Aantallen en trends

In Fryslân hebben we vooral te maken met winterganzen (trekganzen) en in mindere mate met zomerganzen (standganzen). Dat blijkt ook uit de tellingen van het afgelopen jaar.

Winterganzen
Als we het in Fryslân over winterganzen hebben, dan hebben we het vooral over de brandgans, de grauwe gans en de kolgans. We behandelen kort de trends van deze soorten, inclusief een grafiek van de maandelijkse aantallen. Tot slot gaan we in op de seizoensgemiddelden, waarin naast genoemde soorten ook de rotganzen en kleine rietganzen worden meegenomen.

Brandganzen arriveerden in de winter van 2021/2022 iets later dan gemiddeld. Hiermee lijkt de trend van het afgelopen jaar door te zetten. Waar de piek tot 2020 in november en december lag, spreidde die zich afgelopen jaar uit van november tot en met maart met aantallen variërend van zo'n 180.000 in november tot ruim 330.000 in januari en nog zo'n 150.000 in april.

Opvallend was behalve de gestegen aantallen dan ook het langere verblijf. Pas in mei namen de aantallen af tot nog zo'n kleine 50.000 brandganzen. Vergeleken met de wintermaanden zijn er van juni tot en met september weinig brandganzen.

In de winter waren er nog steeds meer **grauwe ganzen** dan in de zomerperiode, maar de verschillen worden kleiner. De piek ligt nog steeds vanaf november tot maart, wanneer de aantallen rond de 60.000 liggen.

Opvallend is dat de grauwe gans in toenemende aantallen jaarrond in Fryslân verblijft, met net als voorgaande jaren een piek in juli (57.000) en een laagste aantal in juni (14.000). Hiermee neemt ook het totaal aantal zomerganzen toe.

De trek van de **kolganzen** kwam in 2021-2022 in oktober op gang en liep door tot in maart. Met een piek in december van een kleine 180.000 ganzen, lag deze piek aanzienlijk lager dan die in het voorgaande jaar (ca. 290.000 nov. 2020). In maart vertrokken de kolganzen in grote getale. Na een stijging in 2020-2021, nam het totaal aantal kolganzen afgelopen periode weer af naar het niveau van de jaren daarvoor.

Het seizoensgemiddelde is het totaal aantal getelde winterganzen van september tot en met mei, gedeeld door negen. In 2016/2017 steeg dit Friese gemiddelde

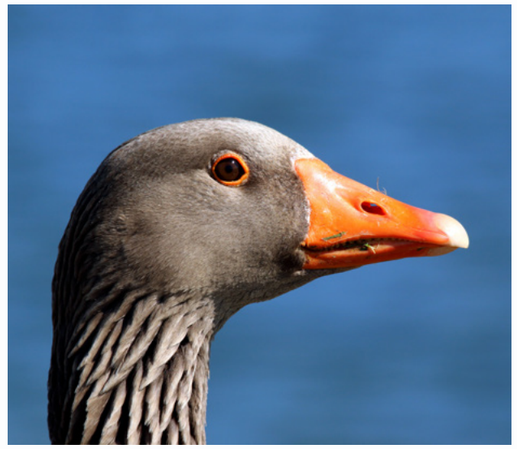

De drie soorten die in Fryslân het meest voorkomen: de brandgans, de grauwe gans en de kolgans.

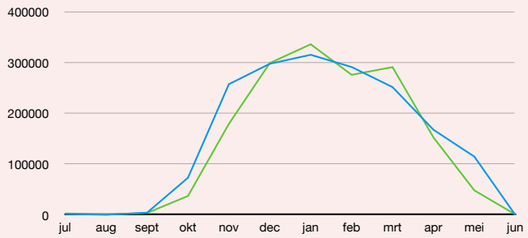

Aantal brandganzen per maand aanwezig in Fryslân (bron: Sovon, provincie Fryslân)

- 2014 – 2021
- 2021 – 2022

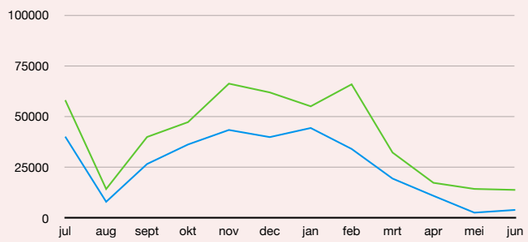

Aantal grauwe ganzen per maand aanwezig in Fryslân (bron: Sovon, provincie Fryslân)

- 2014 – 2021
- 2021 – 2022

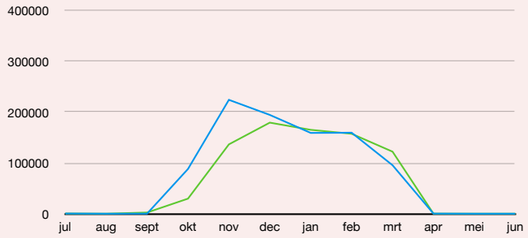

Aantal kolganzen per maand aanwezig in Fryslân (bron: Sovon, provincie Fryslân)

- 2014 – 2021
- 2021 – 2022

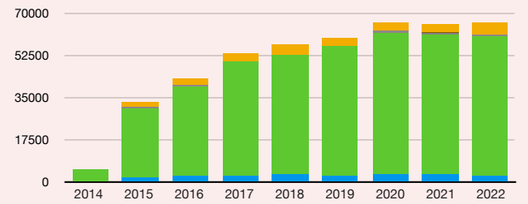

Julitelling

- brandgans
- grauwe gans
- kolgans
- overige

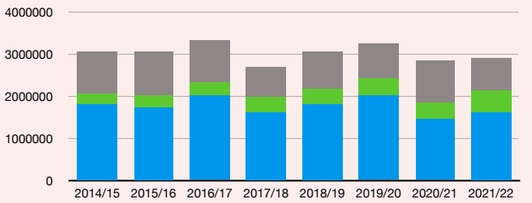

Soorten per seizoen

- brandgans
- grauwe gans
- kolgans

tot zo'n 400.000 ganzen. Sinds de aanscherping van de aanpak in 2017 daalde het seizoensgemiddelde. In 2021/2022 waren er, net als in het voorgaande jaar, 's winters maandelijks gemiddeld zo'n 320.000 ganzen.

De meest getelde soorten waren de brandgans, daarna de kolgans en als derde de grauwe gans.

Daarbij steeg het aantal brandganzen en grauwe ganzen afgelopen seizoen, terwijl het aantal kolganzen daalde. De kleine rietgans komt net als in voorgaande jaren verhoudingsgewijs in kleine aantallen voor. Het seizoensgemiddelde halveerde bovendien ten opzichte van vorig seizoen. Het aantal rotganzen - die in kleine aantallen langs de Waddenkust en op de eilanden voorkomen - steeg afgelopen seizoen.

Zomerganzen (julitelling)

Zomers zijn er in Fryslân veel minder ganzen dan in de winter, maar hun aantal neemt wel toe. In juli 2022 werden er ruim 80.000 zomerganzen geteld, waaronder broedende. Dat is bijna een verdubbeling ten opzichte van 2016.

Een deel van deze zomerganzen overwinterde tot voorkort alleen in Fryslân, maar blijft nu het jaarrond. We hebben het dan vooral over de grauwe gans die in 2022 goed was voor maar liefst 90% van de zomerpopulatie.

Ganzentellers aan het werk.

Aantal in Fryslân afgestroopte ganzen per jaar (bron: Sovon, provincie Fryslân)

Beschermen en bestrijden

Ganzen worden op verschillende manieren beschermd. Belangrijk daarin zijn de foerageergebieden waar ganzen actief naar toe worden verjaagd en opgevangen. Deelname is vrijwillig en grondgebruikers ontvangen 100% tegemoetkoming in schade. Andere beschermingsmaatregelen zijn het waarborgen van rust op nachtelijke slaapplaatsen met veel ganzen, een maximum toegestaan afschot bij verjaging en een tegemoetkoming van 80% van de geleden vraatschade buiten de foerageergebieden.

De schadebestrijding richt zich vooral op winterganzen en met name de brandgans, de grauwe gans en de kolgans. De schadebestrijding bestaat bij winterganzen uit verjagen met ondersteunend afschot. Zomerganzen - en dan vooral de grauwe gans - worden bestreden door nesten en eieren te behandelen en door afschot van koppelvormende ganzen. Buiten het broedseizoen mogen grauwe ganzen in de zomermaanden ook geschoten worden als vorm van populatiebeheer.

Verjagen met ondersteunend afschot
Provincie Fryslân zet in op intensieve verjaging van winterganzen naar foerageergebieden. Om voor een tegemoetkoming in schade in aanmerking te komen moeten grondgebruikers minimaal twee keer per week ganzen verjagen met ondersteunend afschot. Het schieten van ganzen is geen doel op zich, maar maakt verjaagacties effectiever.

Geschoten
Het aantal geschoten ganzen in 2021/2022 was ongeveer 57.000. Dit was minder dan de afgelopen jaren. Daarbij steeg het aantal geschoten grauwe ganzen licht, terwijl het aantal geschoten brand- en grauwe ganzen daalde.

Populatiebeperking standganzen
Ganzen broeden vooral in natuurgebieden. De beheerders, waaronder It Fryske Gea, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten, passen populatiebeperking toe. Naast afschot van koppelvormende ganzen worden nesten en eieren behandeld van de grauwe gans. De eieren worden geprikt, met olie ingesmeerd of vernietigd. Het aantal behandelde eieren varieerde voorgaande jaren van zo'n 26.000 (2015) tot een kleine 42.000 (2018). In 2021/2022 bleef het aantal daarbij zeer ver achter. Door onduidelijkheid over de ontheffing, konden de terreinbeheerders pas (te) laat de eerste maatregelen treffen en zagen ze er vanaf.

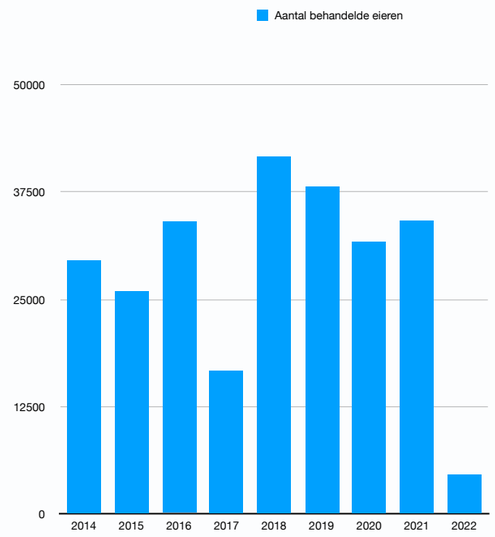

Aantal in Fryslân behandelde eieren per jaar
(bron: Sovon, provincie Fryslân)

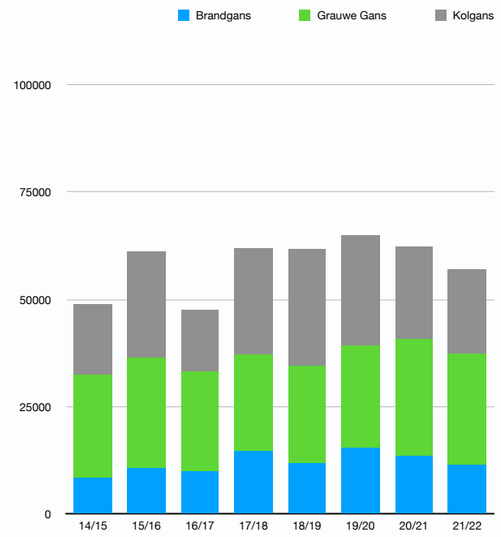

Aantal in Fryslân afgeschoten ganzen per jaar
(bron: Sovon, provincie Fryslân)

Schade en tegemoetkomingen

Schade binnen de foerageergebieden wordt volledig vergoed en daarbuiten voor 80%. Daarnaast is er voor deelname aan soortspecifieke foerageergebieden een toeslag. BIJ12 Faunazaken verzorgt de taxaties van schade en verleent de tegemoetkomingen. Binnen de foerageergebieden wordt de schade automatisch getaxeerd. Buiten de foerageergebieden gebeurt dat wanneer een grondgebruiker schade heeft en om een taxatie vraagt. Voor de winterganzen vinden de taxaties plaats aan de eerste snede gras. Voor zomerganzen aan de snedes die daarna worden geoogst.

Schade
De totale oppervlakte getaxeerde schade blijft sinds 2017/2018 min of meer constant. Het schadeoppervlak binnen foerageergebieden neemt jaarlijks iets af en buiten de foerageergebieden iets toe. Opvallend is wel dat het oppervlak met zomerschade tussen 2017/2018 en 2020/2021 steeg van ruim 2000 hectare tot ruim 6000 hectare. De zomerschade van 2022 is op dit moment nog niet vastgesteld.

In gewicht was de getaxeerde vraatschade aan de eerste snede in 2022 36 miljoen kilogram droge stof. Dat is beduidend lager dan in 2016/2017 en iets minder dan in 2021. Van deze getaxeerde schade lag 66 % binnen de foerageergebieden. Daarmee is het beleid om de schade buiten de foerageergebieden te beperken effectief. Wel neemt dit percentage de afgelopen jaren licht af.

Tegemoetkomingen
De getaxeerde schadebedragen en uitbetaalde tegemoetkomingen stegen ook in 2021/2022 meer dan de schade zelf. Dat komt door grasprijs. Deze steeg van € 0,29 naar € 0,31 per kilogram droge stof. Een prijsstijging van 1 cent per kilogram droge stof zorgt alleen in Fryslân al voor zo'n € 500.000 extra tegemoetkoming.

Het getaxeerde bedrag lag net onder de € 12 miljoen, het uitbetaalde bedrag lag ongeveer op € 11,6 miljoen. Daarmee steeg het getaxeerde bedrag 7,5% en het uitbetaalde bedrag 15% ten opzichte van vorig seizoen.

• buiten foerageergebied • binnen foerageergebied • zomer

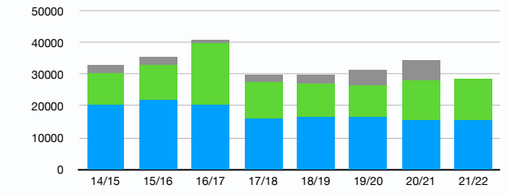

Getaxeerde oppervlakten in hectares: winterschade binnen en buiten foerageergebieden en zomerschade (zomerschade 2022 is niet opgenomen) – Bron: BIJ12

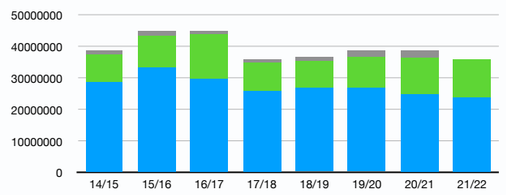

Vraatschade aan landbouw, in kilogrammen droge stof: winterschade binnen en buiten foerageergebieden en zomerschade (zomerschade van 2022 nog onbekend/niet opgenomen) – Bron: BIJ12

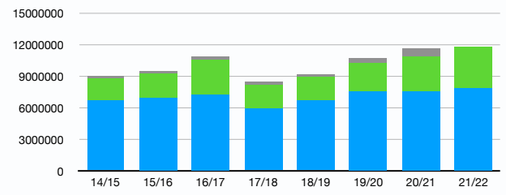

Getaxeerde schadebedragen (in miljoenen) aan de landbouw. (zomerschade 2022 is nog niet opgenomen) – Bron: BIJ12

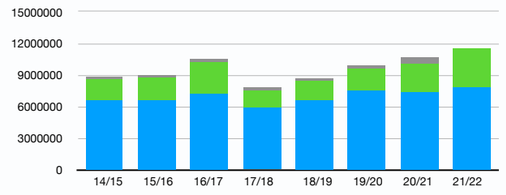

Uitgekeerde schadebedragen (in miljoenen) aan de landbouw. (zomerschade 2022 is nog niet opgenomen) – Bron: BIJ12

Conclusies

De aantallen kolganzen, grauwe ganzen en brandganzen die 's winters in Fryslân verblijven zijn in de afgelopen decennia sterk toegenomen. Sinds 2013/2014 is deze toename in Fryslân echter gestopt. Bij de kolgans signaleren we inmiddels een licht dalende trend.

Het aantal zomerganzen blijft toenemen. Vooral de grauwe gans is in de zomer in Fryslân aanwezig. De schade die de zomerganzen veroorzaken is minder dan 5% van de totale jaarlijkse schade, maar stijgt snel.

Het is niet gelukt om de vraatschade in kilogram droge stof aan de eerste snede met 5 tot 10 % te verminderen. Ten opzichte van voorgaand seizoen daalde de totale vraatschade in de winterperiode licht (-1,4%). Ten opzichte van het gemiddelde van de voorgaande twee jaren, waaraan we toetsen, was er sprake van 0,7% stijging. Het lukt aardig de ganzen binnen de foerageergebieden te krijgen, ook al steeg de vraatschade buiten de foerageergebieden licht.

De betaalde tegemoetkomingen stegen meer dan de vraatschade, namelijk 15%. Dat komt vooral door de gestegen grasprijs. Er werden afgelopen seizoen minder ganzen geschoten en veel minder eieren en nesten behandeld dan voorgaande perioden.

Colofon

Fryske Guozzenoanpak jaarbericht 2021/2022

Uitgave van Provincie Fryslân, Opgave biodiversiteit en landschap

December 2022

Tekst: Terwisscha & Wagenaar I Schrijfburo

Vormgeving: Terwisscha & Wagenaar I Vormburo

Met dank aan Faunabeheereenheid Fryslân, Wildbeheereenheden/vrijwilligers, BIJ12 Faunazaken en SOVON/vrijwilligers